

Social crisis management

Vol. 15
Spring 2023

Research Paper

Received:
29 December 2022
Revised:
21 February 2023
Accepted:
23 March 2023
Published:
29 May 2023
P.P: 11-28

ISSN: 2008-3564
E-ISSN: 2645-5285

Explaining the model of getting out of the identity crisis in virtual teams based on the view of Imam Khomeini (RA)

Saeed Sehat¹ | Hamid Golmohammadi²

Abstract

In today's era, personality disorder and identity crisis is one of the most important problems of developed and developing societies. This issue is one of the main challenges of organizations, especially with the emergence of virtual teams as a result of the development of information and communication technology in today's businesses. Finding a way out of the identity crisis in virtual teams is a serious question for many researchers. The purpose of this article was to explain the model of exiting the identity crisis by relying on the opinions of Imam Khomeini (RA). In this research, an attempt has been made to examine the issue by studying the ways out of the identity crisis in his approach. The thoughts of the Imam (RA) are important in this context in several ways (1) his coverage of Islamic sources, texts and ideas and extensive treatment of the subject under discussion (2) his experience in dealing with this phenomenon in the society before the Islamic Revolution and After that, the two factors of self-belief and cultural independence according to Imam's views were tested as factors of exiting the identity crisis in this article using the structural equation model and factor analysis. The obtained results indicate that there is a positive relationship between self-confidence and independence with identity in virtual teams.

Keywords: Identity crisis, identity of virtual teams, cultural independence, self-belief.

1. Associate Professor, School of Management and Accounting, Allameh Tabatabaei University, Tehran, Iran.

2. Corresponding Author, PhD in Information Technology Management, Allameh Tabatabaei University, Tehran, Iran.

Cite this Paper: Sehat, S & Golmohammadi, H. (2023). Explaining the model of getting out of the identity crisis in virtual teams based on the view of Imam Khomeini (RA). *Crisis Management and Emergency Situations*, 15(1), 11–28.

تبیین مدل خروج از بحران هویت در تیم‌های مجازی بر اساس دیدگاه امام خمینی (ره)

سعید صحت^۱ | حمید گل محمدی^۲ | ID: ۱۰۰۳۷۵

۱

سال پانزدهم
بهار ۱۴۰۲

مقاله پژوهشی

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۰۱/۰۸
تاریخ بازنگری: ۱۴۰۱/۱۲/۰۲
تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۰۱/۰۳
تاریخ انتشار: ۱۴۰۲/۰۳/۰۸
صفحه: ۱۱-۲۸

شایان چاپ: ۲۰۰-۸-۳۵۶۴
کاتروریکن: ۲۶۴۵-۵۲۸۵

چکیده

در دوران کنونی اختلال شخصیت و بحران هویت یکی از مهمترین مشکلات جوامع توسعه یافته و در حال توسعه می‌باشد. این موضوع بویژه با ظهور تیم‌های مجازی در نتیجه توسعه فناوری اطلاعات و ارتباطات در کسب‌وکارهای امروزی، یکی از چالش‌های اصلی سازمان‌ها می‌باشد. یافتن راهکاری برای خروج از بحران هویت در تیم‌های مجازی سؤال جدی بسیاری از محققان می‌باشد. هدف این مقاله تبیین مدل خروج از بحران هویت با انکا به نظرات امام خمینی (ره) بوده است. در این تحقیق سعی شده با مطالعه راهکارهای خروج از بحران هویت در رویکرد ایشان موضوع مورد بررسی قرار گیرد.

اندیشه‌های امام (ره) از چند جهت در این زمینه حائز اهمیت است (۱) احاطه ایشان بر منابع، متون و اندیشه‌های اسلامی و پرداخت مرسوط به موضوع مورد بحث (۲) تجربه ایشان در برخورد با این پدیده در جامعه پیش از انقلاب اسلامی و بعد از آن، دو عامل خودبادوری و استقلال فرهنگی مطابق با دیدگاه‌های حضرت امام، به عنوان عوامل خروج از بحران هویت در این مقاله با استفاده از مدل معادلات ساختاری و تحلیل عاملی مورد آزمون قرار گرفت. نتایج بدست آمده بیانگر این است که رابطه مثبتی میان خودبادوری و استقلال با هویت در تیم‌های مجازی وجود دارد.

کلیدواژه‌ها: هویت، بحران هویت، تیم‌های مجازی، استقلال فرهنگی، خودبادوری.

۱. دانشیار دانشکده مدیریت و حسابداری دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

۲. نویسنده مسئول: دکتری مدیریت فناوری اطلاعات دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

Golmohammady@yahoo.com

استناد: صحت، سعید و گل محمدی، حمید. (۱۴۰۲). تبیین مدل خروج از بحران هویت در تیم‌های مجازی بر اساس دیدگاه امام خمینی (ره). *فصلنامه مدیریت بحران و وضعیت‌های اضطراری*, ۱(۱۵)، ۱۱-۲۸.

مقدمه و بيان مسئله

فرآيند ارتباطی با تکيه بر فناوری اطلاعات و ارتباطات، ايجاد و توسعه ارتباطات مجازی را موجب شده است. ارتباطاتی که در آن تعامل متقابل افراد براساس شبکه‌های ارتباطی و بدون حضور فيزیکی در يك مكان صورت می‌پذيرد. ارتباط مجازی قادر است زوایایی از واقعیت را به تصویر بکشد که در غير این صورت چنین ابعاد و زوایایی قابل مشاهده نبودند. ارتباطات مجازی با کنار نهادن واقعیات و تأکید بر ذهنیات، شخص را با خود متزلزل و بی ثبات روپرداز ساخته است (ترنر، ۱۹۹۹). ارتباطات مجازی معلول يك تحول عظیم و مهم تکنولوژیک است که مفهوم زمان و مكان را عوض کرده و يك ارتباط همزمان بدون محدودیت های زمانی و مکانی فراهم آورده است، اين روند تداوم و تمایز هویتی را بدون تکثیرها و تغیيرها کم خواهد کرد (جن کیتز، ۲۰۰۰). با ورود فناوری اطلاعات، امروزه فرآيند ارتباطات و تعاملات شکل جدیدی به خود گرفته و مفاهیم و تعاریف رفتاری از ویژگی‌های زندگی سازمانی و گروهی تغیير نموده است. يكی از موارد رفتاری مهم بحث هویت فردی و اجتماعی است. هویت شرط لازم زندگی اجتماعی است و بدون چارچوبی برای تعیین هویت اجتماعی، انسان‌ها نمی‌توانند به صورت معنادار و پایدار با يكديگر ارتباط برقرار کنند (جن کیتز، ۲۰۰۰). در نتيجه هویت يكی از اركان اصلی شکل‌گیری و بناء سازمان‌هاست. هویت با توجه به خصوصیات خود، تمایز و تداوم مبانی درک و هویت يابی خاصی را طلب می‌کند. حصول هویت و معنا در شرایطی ممکن است که افراد احساس کنند ثبات و تداوم دارند و در عین متمایز بودن از انسان‌های نوین با درهم آمیختن منابع کسب هویت، باعث زندگی اجتماعی در عصر جدید و سازمان‌های نوین با درهم آمیختن منابع کسب هویت، باعث بروز بحران جدیدی به نام بحران هویت شده است. چنانچه میشل فوکو^۱ بيان می‌کند سلطه اين شرایط بر زندگی اجتماعی بحران آفرین است به گفته او «ما در يك عصر هم‌کناري، عصر نزديک و دور، عصر نزديک هم بودن، عصر پراکندگی و تفرقه هستیم» (فوکو، ۱۹۸۳). با توجه به اهمیت موضوع هویت و شناسایی عوامل بحران‌زا از این پدیده، هدف اين مقاله شناسایی راهکاری برای کاهش بحران هویت در تیم‌های مجازی است. از این رو سعی شده است تا با بهره‌گیری از

1- Foucault

دیدگاه‌های امام خمینی(ره) و نظرات ایشان در رابطه با راهکارهای خروج از بحران، مدلی برای کاهش اثرات نامطلوب بحران هویت تبیین گردد. در ادامه مقاله ابتدا به بحث هویت و چالش‌های هویت در تیم‌های مجازی پرداخته می‌شود و آراء امام خمینی(ره) در رابطه با راهکارهای خروج از بحران مورد بحث قرار می‌گیرد. در نهایت نیز مدل تبیین شده ارائه و با استفاده از مدل معادلات ساختاری و تحلیل عاملی مورد ارزیابی قرار می‌گیرد.

هویت

هویت را می‌توان آگاهی فرد نسبت به خود دانست که در نتیجه کنش‌های اجتماعی به طور مداوم و پیوسته توسط فرد شکل گرفته و موردنیتیانی قرار می‌گیرد (گیدنز، ۱۹۹۱). هویت شرط لازم زندگی اجتماعی است و بدون چارچوبی برای تعیین هویت اجتماعی، انسانها نمی‌توانند به صورت معنادار و پایدار با یکدیگر ارتباط برقرار کنند. در واقع بدون هویت اجتماعی، جامعه‌ای وجود نخواهد داشت (جن‌کینز، ۲۰۰۰). نظریه پردازان هویت را در دو سطح فردی و اجتماعی تقسیم‌بندی می‌کنند (هاسلمن، ۲۰۰۱ و موقیان، ۱۳۸۳). هویت فردی، همان خود است که فرد آن را به عنوان بازتابی از زندگیش می‌پذیرد (گیدنز، ۱۹۹۱) و در مقابل، هویت اجتماعی نوعی خودشناسی فرد در رابطه با دیگران می‌باشد (جن‌کینز، ۲۰۰۰ و موقیان، ۱۳۸۳). جرج هربرت مید^۱، مهم‌ترین نظریه پرداز هویت اجتماعی معتقد است هر فرد هویت یا خویشتن خود را از طریق سازماندهی نگرش‌های فردی دیگران در قالب نگرش‌های سازمان یافته اجتماعی یا گروهی شکل می‌دهد، به عبارت دیگر، تصویری که فرد از خود می‌سازد و احساسی که نسبت به خود پیدا می‌کند در اصل، بازتاب نگرشی است که دیگران نسبت به او دارند (جن‌کینز، ۲۰۰۰). ثوری هویت اجتماعی در ابتدا تلاشی جهت فهمیدن پایه‌های روان‌شناسی تبعیضات درون گروهی بود (هاسلمن، ۲۰۰۱). چرا اعضای یک گروه نسبت به اعضای دیگر گروه‌ها نگرش بدی داشته و چه چیزی باعث می‌شود تا اعضای یک گروه، گروه خود را برتر از سایر گروه‌ها بدانند؟ برای پاسخ به این سؤالات تاجفل و ترنر^۲ در اوایل سال ۱۹۷۰ مطالعاتی را پی‌ریزی کردند (هاسلمن، ۲۰۰۱). در این مطالعات سعی شد تا مفاهیم هویت که بیشتر در علوم اجتماعی مورد بحث بود به حیطه سازمانی

1- George Herbert Mid

2- Tajfel, H. & Turner, J. C.

آورده شود. بنابر یافته‌های حاصل از این مطالعات، هویت اجتماعی مبنایی برای دریافت نقش‌های سازمانی معرفی شده است (هاسلمن، ۲۰۰۱). منطق نگرش هویت اجتماعی بیان می‌کند در چه جاهایی زمینه‌های اجتماعی باعث می‌شود تا هویت سازمانی برای افراد بر جسته گردد. سپس این مبدأ برای برخی از رفتارهای مهم سازمانی همچون رهبری، انگیزش گروه، ارتباطات و خود سازمان مورد بحث قرار می‌گیرد (هاسلمن، ۲۰۰۱). تاجفل (۱۹۸۶) بیان می‌کند هویت اجتماعی بخشی از یک مفهوم شخصی است که از دانش فرد از عضویتش در یک گروه (های) اجتماعی با ارزش‌ها و عواطف به هم پیوسته در میان اعضاء نشأت می‌گیرد (تاجفل و ترنر، ۱۹۸۶ و ترنر، ۱۹۹۹). تئوری هویت اجتماعی چارچوبی ضمنی برای فهم روابط درون گروهی میان گروه‌ها فراهم می‌آورد. هدف این تئوری شناخت و پردازش فرآیندهای انگیزشی وابسته به ویژگی‌های ساختاری و ایدئولوژیک در محیط اجتماعی است (ترنر، ۱۹۹۹ و ریچر، ۲۰۰۴). در طی ۲۵ سال گذشته، تئوری هویت اجتماعی به عنوان یکی از مهمترین چارچوب‌های نظری برای مطالعات روابط درون گروهی مطرح و سازماندهی شده است.

چالش‌های هویتی نیروی انسانی در تیمهای مجازی

با توجه به ساختار تیمهای مجازی و تکیه اصلی این تیم‌ها بر نیروی انسانی، مباحث مربوط به بررسی ویژگی‌ها و چالش‌های احتمالی نیروی انسانی در این تیم‌ها حائز اهمیت می‌باشد (هاروی، ۲۰۰۴). ساختار ویژه این گونه تیم‌ها، چالش‌های مختلفی را پیش روی کارکنان قرار می‌دهد. عمدۀ این چالش‌ها، به علت کاهش و یا حذف ارتباطات رو در روست. با توجه به وابستگی شدید اعضاء به یکدیگر در تیمهای مجازی، اندازه‌گیری تلاش‌های فردی و عملکردی شغلی نیز در این گونه تیم‌ها مشکل خواهد بود (هاروی، ۲۰۰۴). فقدان ارتباطات رو در رو در راستای شکل‌دهی به هنجارها و قوانین غیررسمی که می‌تواند به عنوان مکانیزمی جهت تعدیل انحرافات باشد، یکی دیگر از چالش‌های تیمهای مجازی است. بنابراین عمدۀ چالش‌های موجود در تیمهای مجازی به علت ماهیت ارتباطات است (هاروی، ۲۰۰۴ و هاسلمن، ۲۰۰۱). یکی از بنيان‌های اساسی شکل‌گیری ارتباطات و الزامات زندگی اجتماعی مفاهیم هویتی است (جن‌کینز، ۲۰۰۰). کسب هویت نیازمند منابع نسبتاً شناخته شده و مشخص است به گونه‌ای که اختلال در هر کدام از این منابع،

بنیان‌های کسب هویت را با بحران مواجه خواهد کرد (گافمن، ۱۹۵۹). از سوی دیگر، ساختار هویت مبتنی بر تداوم و تمایز در ک شده توسط افراد است (جن کینز، ۲۰۰۰)، به گونه‌ای که اگر این ویژگی‌ها برای افراد توسط منابع کسب هویت فراهم نگرددند، شکل دهنی به هویتی پایدار با مشکل رو برو خواهد شد (گافمن، ۱۹۵۹ و جن کینز، ۲۰۰۰). بر اساس تحقیقات انجام شده در خصوص تیم‌های مجازی، با توجه به نوع ساختار این گونه تیم‌ها و فقدان ارتباطات رودرو، امکان بروز بحران هویت وجود دارد. آنچه در این میان حائز اهمیت است روش خروج از بحران هویت و ساخت هویت مجدد است. از این رو در ادامه سعی شده است تا راهکار تبیین شده توسط امام خمینی(ره) برای حل این بحران مورد بررسی قرار گیرد.

راهکار خروج از بحران هویت

اندیشمندان راه‌های خروج از بحران هویت را به دو دسته بازسازی خاص گرایانه و بازسازی عام گرایانه تقسیم کرده‌اند. به گونه‌ای که برخی برای خروج از بحران هویت، پیشنهاد بازگشت به هویت پیشین و استقلال را ارائه می‌کنند و برخی دیگر، پیشنهاد حل شدن و پیوستن به کل یا هویت‌های جدید و جهانی را ارائه می‌نمایند. هر دو راه حل پیشنهادی بنا به موقعیت و شرایط قابل کاربرد هستند (گل محمدی، ۱۳۸۶). افراد در این گونه موارد می‌باشند قادر باشند در عین وجود تضادها و تداخل‌ها به خوبی هویت لازم جهت حفظ پایه‌های روان‌شناسی مورد نیاز در زندگی اجتماعی خود را کسب کرده و در عین حال بتوانند با تغییرات ساختاری به وجود آمده خود را همراه نمایند. در این بین، امام خمینی(ره) برای خروج از بحران هویت دو راهکار عمدۀ ارائه می‌دهند.

۱. خودشناسی و خودباوری
۲. استقلال فرهنگی با تکیه بر فرهنگ اسلامی

ایشان در مورد اهمیت خودشناسی و خودباوری می‌فرمایند: «در سیر الی الله معرفت، اول منزل است. در طول تاریخ، در این سده‌های آخر کوشش شده است که ملت‌های جهان سوم خواب باشند، غافل باشند و توجهشان به شخصیت خودشان نباشد و شخصیت خودشان را اصلًا وابسته به غیر بدانند» (صحیفه امام، جلد ۱۳: ۵۳۱) و فرموده‌اند که هر ملتی که به خودشناسی و خودباوری دست یابد، دچار بحران هویت نخواهد شد (صحیفه امام، جلد ۱۳: ۵۳۲-۵۳۱). به نظر ایشان احیای

اين هويت انساني موجب ظهر انسانيت انسان مى شود که تعجلی آن را در حمایت چنین انسانی از اهدافي همچون استقلال، خود باوری، اتكای به نفس، اميد به آينده، عدم سلطه پذيری، حمایت از پيشرفت واقعی و مظاهر واقعی تمدن، نفي هرگونه تقليد غير عقلاني از ديگران، نقد ست های غير عقلاني خودی، حفظ كرامت و ارزش های اصيل انساني و... می توان ديد که زمينه هرگونه حرکت مستقل و تكاملي جوامع می باشد. به همين دليل است که ايشان می فرماید: «موظفيم ما که انسان درست کنيم. انسان است که می تواند جلوی مفاسد را بگيرد» یا می فرماید: «باید تلاش کرد تا آن مغز غير انساني، غير اسلامي متحول شود به يك مغز انساني» (صحيفه امام، جلد ۹: ۲۹۴). وی احیای اين هويت انساني را که فطری بوده و با طبیعت انسان هماهنگ است زمينه ايجاد يك تحول روحی روانی در فرد و به دنبال آن در جامعه می داند که يكی از نتایج آن استقلال طلبي است. در اين باره امام خميني می گويد: «اگر ما بيدار بشويم که ما هم موجودی هستيم مثل سایر موجودات ... بيداري، اراده پيش می آيد که ما بخواهيم خودمان وسائل اجتماعي خودمان را فراهم کنيم با کوشش خودمان. باید کارهای خودمان را انجام بدheim. مدتی می گذرد و ما خودمان صنعتگر خواهيم شد...» (صحيفه امام، جلد ۱۳: ۵۳۴ و ۵۳۵).

راه عمده ديگري که امام خميني برای برون رفت از بحران هويت ارائه مى دهد، رهایي از سلطه و وابستگي فرهنگي است. ايشان در بحث های خود، احیای هويت فرهنگي را که از آن تحت عنوان «هويت اسلامي - انساني» ياد می کند، مهمترین راهکار حفظ و تداوم هويت فرد می داند. تأکيد ايشان بر دو صفت «انسانی» و «اسلامی» به عنوان مهمترین ویژگی های هويت فرهنگي کشور در الواقع تأکيدی بر بازگشت به هويت انساني - عقلاني است که جوهره آموزه های قرائت عقل گرایانه و انسان گرایانه از اسلام است که توسط امام خميني(ره) به عنوان يك فقيه عقل گرا (اصولي) شيعه مورد تأکيد قرار می گيرد. ايشان اين نكته را بعنوان مقدمه حل مشكلات هويتی و شخصیتی مطرح می نمایند: «چاره و مقدمه اساسی آن است که ملت های مسلمان و دولت ها اگر ملي هستند کوشش کنند تا وابستگي فكري خود را از غرب بزدايند و فرهنگ و اصالت خود را بیابند و فرهنگ مترقی اسلام را که الهام از روحی الهی می باشد بشناسند و بشناسانند (صحيفه امام، ج ۱۰: ۳۹۵ و ۳۹۶). همچنين ايشان می فرمایند: «ما باید اول تمام همت مان را صرف کنيم که خودمان را از اين وابستگي فكري بiron آوريم. ما فکرهايمان وابسته است، ما فرهنگمان

وابسته است، ما باید سعی کنیم از این فرهنگ وابسته خودمان را خارج بکنیم (صحیفه امام؛ ج ۱۲: ۳۲۱). بر این اساس مشاهده می‌شود که امام خمینی(ره) برای خروج از بحران هویت دو راهکار ارائه می‌دهند اول خودشناسی و خودباوری و دوم استقلال فرهنگی. بر این اساس در ادامه سعی می‌شود تا این دو راهکار بر اساس آموزه‌های اسلامی و دیدگاه‌های امام خمینی(ره) تبیین گردد.

ادبیات نظری و توسعه فرضیات

استقلال فرهنگی

فرهنگ، مجموعه‌ای از باورها، آیین‌ها، آداب، سنت‌ها، رسوم و دین است که هویت هر جامعه انسانی را شکل می‌بخشد و از دیگر جوامع متمایز می‌سازد. بسیاری از اندیشمندان بر این باورند که موجودیت و هویت هر جامعه و تمدنی از استقلال فرهنگی آن جامعه بر می‌خizد و خاستگاه استقلال در هر حوزه دیگری را باید در استقلال فرهنگی جست (منصوری، ۱۳۹۱). ریشه این نظریه و نگره را می‌بایست در این امر جست که فرهنگ به عنوان مجموعه‌ای از اندیشه‌ها و باورها، با روح و جان فردی و یا جمعی جامعه در ارتباط مستقیم است. اندیشه و بینش انسانی است که هویت فردی و یا جمعی انسان را می‌سازد و به آن معنا و مفهوم می‌بخشد؛ از این رو، هرگونه تغییر و دگرگونی در حوزه بینش و نگرش و اندیشه و باورها به سرعت تاثیرات خود را در حوزه‌های دیگر به جا می‌گذارد. بنابراین استقلال فرهنگی به عنوان ضامن و حافظ استقلال سیاسی و اقتصادی و نظامی عمل می‌کند و تمدنی را از تمدن دیگر جدا و متمایز می‌سازد. لازم به ذکر است که سخن گفتن از استقلال فرهنگی به معنای آن نیست که از اصول عقلایی و ارزشی و فرهنگی مفید و سازنده دیگر جوامع بهره گرفته نشود، زیرا برخی از آداب و ارزش‌های اخلاقی در فرهنگ‌های دیگر برخاسته از اصول عقلایی و بشری است که به عنوان پیامبر باطن انسانی عمل می‌کند و اسلام و قرآن آن‌ها را تایید و امضا کرده و می‌کند (منصوری، ۱۳۹۱). از همه این‌ها گذشته اسلام و قرآن خواستار هویت یابی فرهنگی امت و جامعه اسلامی هستند. بر همین اساس با شعار شعور بخش و هدایت گر: «قولوا الا الله الا الله تغلحوا»، زنجیرهای فرهنگی و تمدنی بردگی و جهل و بندگی را از دست و پای بشریت بر می‌دارد (اعراف، ۱۵۷). قرآن کریم برای رسیدن به استقلال فرهنگی و هویت بخشی و جلوگیری از وابستگی‌های فرهنگی برنامه‌ها و راهکارهایی را ارائه داده است.

نگاه امام خميني(ره) به عنصر «فرهنگ» يك نگاه مبنائي و زيربنائي است، عنصر مهمي که شکوفايي اش می تواند موقعيت‌های مستمر و مکرر را برای بشریت خسته از قطبندی‌های مبتنی بر زر و زور به ارمغان آورد و داشته‌های آنان را در مسیر صلاح و فلاح آنان به کار گيرد، چرا که در اندیشه ايشان همه انواع وابستگی‌های اقتصادي - سیاسي - نظامی ملت‌ها به قدرت‌های استکباری در وابستگی فکري و فرهنگي آنها ريشه دارد و توجه به اين مهم نيز باید به عنوان نقطه آغاز هرگونه حرکت اصلاحی مدنظر قرار گيرد (اسفنديارى، ۱۳۸۶). در بيان بنيانگذار جمهوري اسلامي ايران نجات ملت در فرهنگ و در دانشگاه‌ها باید طرح شود و رأس همه اصلاحات، اصلاح فرهنگ است. امام خميني(ره) تا به آنجايی نقش عنصر استقلال فرهنگي در تعين سرنوشت جوامع را فارغ از نوع مذهب و مليت آنان بالا می‌برد که آن را مشنااستقلال و موجوديت هر جامعه قلداد کرده، فكر تحقق استقلال در ابعاد ديگر را با وابستگي فرهنگي محال و ساده اندیشي می‌خواند(مؤسسه تنظيم و نشر آثار حضرت امام خميني، ۱۳۸۱).

فرهنگ در اندیشه امام خميني(ره) عنصری است که هجوم به آن، در رأس تمامي اهداف استعمارگران است. حضرت امام(ره) ضمن توجه به عنصر فرهنگ در معنای عام آن به طور اخص به تواني‌ها و شايستگي‌های فرهنگ موجود در جوامع شرقی که عبارت از فرهنگ اسلامي است اشارات متعدد و مکرر داشته، خود فرهنگي را مطرح می‌کنند که بر مدار تعلیمات اسلامي و اخلاقی انساني استوار شده است. فرهنگي که به تعبير ايشان مترقى ترین فرهنگ است که (ملت‌های) شرق باید به اين فرهنگ اسلامي تمام احتجاجاتش را اصلاح نماید. براین مبنای، امام(ره) پایه‌گذار و پی‌ریز تفکري می‌شود که به اساس آن می‌توان با اتكاء به تواني‌های خود، راه توسعه ملي را با اعمال راهبرد عدم تعهد در قبال قدرت‌های بحران‌زا طی نمود. جايگاه عنصر فرهنگ تا بدانجاست که حضرت امام(ره) حتی در احکام تأسيس‌نهادهای انقلابي نيز اين مهم را مدنظر قرار داده، فعالیت‌های فرهنگي را به عنوان اولويت اول از شرح وظایيف و انتظارات خود از آنها می‌شمارند و بدینگونه توجه خود را نه فقط به اكتون بلکه به آينده نيز معطوف می‌کنند تا اين عمل ايشان اشارتی پر نکته و پیام برای عاقلان گردد. در اندیشه حضرت امام(ره) که ترجمان بینش و نگرش ناب اسلامي است، فرهنگ هر جامعه، تشکيل دهنده موجوديت آن است و چنانچه جامعه‌اي در همه ابعاد اقتصادي، سیاسي، صنعتي و نظامي هم قوي و قدرتمند باشد اما دچار

انحراف فرهنگی شده باشد، قدرتش پوچ و میان تهی خواهد بود (شیخ‌نوری، ۱۳۸۶). امام(ره) در تشریح دلیل این نظر خود می‌فرمایند: «اگر فرهنگ جامعه‌ای وابسته و مرتزق از فرهنگ مخالف باشد، ناچار دیگر ابعاد آن جامعه به جانب مخالف گرایش پیدا می‌کند و در آن مستهلک شده موجودیت خود را در تمام ابعاد از دست می‌دهد» (صحیفه نور، جلد ۱۵). با توجه به مطالب ارائه شده، فرضیه اول این تحقیق به شرح زیر ارائه می‌گردد.

فرضیه ۱: بین استقلال فرهنگی و هویت در تیم‌های مجازی رابطه معناداری وجود دارد.

خودباوری

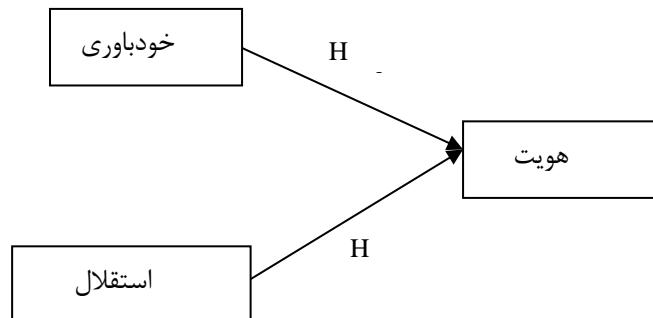
خودباوری نشان دهنده احساسی است که فرد نسبت به خود دارد. خودباوری یا احساسی که فرد از ارزش خود دارد، به تصورات وی از توانایی‌هایش و اینکه دیگران در مورد او به عنوان یک فرد چطور فکر می‌کنند، وابسته است. خودباوری در اعتماد به نفس، طرز رفتار و عملکرد فرد در زندگی اجتماعی اثر می‌گذارد. خودباوری در واقع سیستم باورهای درونی ماست که نشأت گرفته از تجربیات زندگی ما و ارتباطات و تفسیرات ما از آنهاست. در دیدگاه بنیانگذار جمهوری اسلامی، خودباوری اساس انقلاب ملت ایران می‌باشد. به اعتقاد ایشان، «اساس همه شکست‌ها و پیروزی‌ها از خود آدم شروع می‌شود. انسان اساس پیروزی است و اساس شکست است. باور انسان اساس تمام امور است» (صحیفه امام، ج ۱۴: ۳۰۶-۳۰۹). امام راحل استقلال و رهایی از وابستگی را در گرو خودباوری ملت‌ها دانسته و می‌فرمایند: «این پیروزی که شما به دست آوردید، برای اینکه باورتان آمده بود که می‌توانید؛... همین باورِ توانایی، شما را توانا می‌کند. اساس این باور است که آنها از ما گرفته بودند. آنها ما را از همه چیز تهی کرده بودند، به طوری که افکار ما، باورهای ما، همه وابستگی داشت» (صحیفه امام، ج ۱۴: ۳۰۶-۳۰۹).

عزتمندی و کرامت‌خواهی را می‌توان به عنوان یک راهبرد اساسی و فراگیر در سخنان حضرت امام(ره) به مطالعه نشست (لطیفی، ۱۳۸۸). به اعتقاد ایشان، خودآگاهی، خودبایی و خودباوری در فضای امید و اعتماد جوانه می‌زنند، رشد می‌کند و ثمره می‌دهد. «تا ملت شرق خودش نفهمد این معنا را که خودش هم یک موجودی است خودش هم یک ملتی است شرق هم یک جایی است نمی‌تواند استقلالش را به دست بیاورد» (صحیفه امام، جلد ۱۲: ۱۰۸).

امام خميني(ره) در جايی ديگر و در خطاب به ملت‌ها در خصوص اهميت خودباوری و باور داشتن به افکار و عقاید خویشن می‌فرمایند: «اگر افکار يك ملتی وابستگی به قدرت بزرگی داشته باشد، تمام چيزهای آن ملت، وابستگی پیدا می‌کند. عمدۀ این است که افکار شما آزاد بشود، افکار شما از وابستگی به قدرت‌های بزرگ آزاد بشود. اگر افکار شما آزاد شد و باورتان آمد که ما می‌توانیم که صنعتمند و صنعتکار باشیم، خواهید بود» (صحیفه امام، ج:۱۴:۳۰۶-۳۰۹).

بر اساس مطالب ارائه شده و ديدگاه‌های حضرت امام خميني(ره) در خصوص اهميت خودباوری و نقش آن در هویت‌بخشی به افراد، فرضيه دوم این تحقیق به شرح زیر ارائه می‌شود:

فرضيه ۲: بین خود باوری و هویت در تيمهای مجازی رابطه معناداري وجود دارد.

شكل ۱: مدل تحقیق

روش تحقیق

پژوهش حاضر به لحاظ هدف توسعه‌ای- کاربردی و از نظر روش تحقیق، مطالعه موردی است. همچنین از حیث نحوه گردآوری داده‌ها، این تحقیق از نوع تحقیقات توصیفی (غیرآزمایشی) و از شاخه مطالعات میدانی به شمار می‌آید و از حیث ارتباط بین متغیرهای تحقیق از نوع علی است (سرمد، بازرگان و حجازی، ۱۳۷۹). متغیرهای مستقل این تحقیق شامل خودباوری و استقلال فرهنگی بوده و هویت به عنوان متغیر وابسته به شمار می‌رود. جامعه آماری تحقیق شامل سازمان‌های دولتی فعال در زمینه فناوری اطلاعات و ارتباطات و صنعت نرم‌افزار می‌باشد.

باشد. دلیل انتخاب شرکت‌های فوق، سطح بالای ارتباطات الکترونیکی و نوع ارتباط آنها با مشتریان و ارتباطات مجازی درون گروهی آنهاست. به منظور انتخاب نمونه مناسب برای این تحقیق، با استفاده از روش تصادفی ساده، از بین کارکنان معاونت توسعه فناوری اطلاعات وزارت صنعت، معدن و تجارت، آزمودنی‌ها انتخاب شده‌اند. براین اساس، نمونه آماری این تحقیق شامل ۱۲۶ نفر می‌باشد. همچنین به منظور ارزیابی روابط بین متغیرهای مکنون و اندازه‌گیری شده در الگوی مفهومی از الگویابی معادلات ساختاری استفاده شد.

ابزار جمع‌آوری داده‌ها و روایی و پایایی آن

به منظور جمع‌آوری داده‌ها، بر مبنای معیارهای شناسایی شده، نخست پرسشنامه‌ای با ۳۰ سؤال طراحی شد که جهت سنجش اعتبار اولیه و حصول اطمینان از سادگی و قابل فهم بودن سؤالات، این پرسشنامه در اختیار ۲۵ نفر از دانشجویان کارشناسی ارشد مدیریت دانشگاه تهران قرار گرفت. پس از جمع‌آوری نظرات این افراد و انجام اصلاحات، تعداد سؤالات پرسشنامه به ۲۵ سؤال کاهش یافت. در مرحله بعد، پرسشنامه اصلاح شده بین ۲۰ نفر از کارشناسان معاونت توسعه فناوری اطلاعات وزارت صنعت، معدن و تجارت توزیع و تحلیل عاملی بر روی آن انجام شد. از آنجا که پرسشنامه با هدف اندازه‌گیری ۳ عامل مطرح شده در مدل مفهومی پیشنهادی طراحی شده بود، بنابراین با توجه به تحلیل عاملی انجام شده، برخی از سؤالات نامناسب (دارای بار عاملی کمتر از ۰/۵) (سرمه و همکاران، ۱۳۷۹: ۲۷۴) حذف شده و مجدداً تحلیل عاملی صورت گرفت که در نهایت پرسشنامه‌ای با ۲۲ سؤال بین ۱۲۵ نفر از کارکنان واحدهای زیر مجموعه معاونت توسعه فناوری اطلاعات وزارت صنعت، معدن و تجارت و با استفاده از مقیاس لیکرت (از کاملاً مخالفم=۱ تا کاملاً موافق=۵) توزیع شد و از این تعداد ۹۶ پرسشنامه (حدوداً ۷۶ درصد)، برگشت داده شد، جدول (۱) نام واحدها و تعداد پرسشنامه‌های برگشته را نشان می‌دهد.

جدول ۱: واحدهای نمونه و پرسشنامه‌های برگشته

نام واحد	تعداد پرسشنامه برگشته
۱	۲۱

تیبین مدل خروج از بحران هویت در تیمهای مجازی بر اساس دیدگاه امام خمینی(ره)

۳۶	مرکز توسعه تجارت الکترونیکی
۳۱	دفتر توسعه دولت الکترونیکی
۲۹	دفتر توسعه صنعت فناوری اطلاعات

سپس بر روی داده‌های جمع آوری شده، ابتدا مقدار KMO و آزمون کرویت^۱ به منظور تعیین صحت و حداقل شرط لازم برای انجام تحلیل عاملی محاسبه شد، که مقدار آن برابر با ۹۵۶٪ بود که این مقدار ضریب کاملاً مناسبی بوده و روایی نمونه‌ای که تحلیل عاملی بر روی آن انجام شده را تأیید می‌کند. همچنین به منظور آزمون پایایی^۲ پرسشنامه، آلفای کرونباخ (برای کل عوامل ۰/۹۲۸) برای هر دسته از سؤالاتی که بر روی یک عامل بارگذاری شده‌اند، محاسبه شد.

تجزیه و تحلیل داده‌ها

تحلیل داده‌ها و آزمون فرضیات این تحقیق با استفاده از تحلیل همبستگی پیرسون و به کمک نرم‌افزار SPSS 18.0 انجام گرفت، همچنین در این پژوهش به منظور ارزیابی روابط بین متغیرهای مکنون و اندازه‌گیری شده و تحلیل مسیر و محاسبه بار عاملی متغیرها در الگوی مفهومی از الگویابی معادلات ساختاری با بهره‌گیری از نرم‌افزار LISREL 8.0 استفاده شد.

یافته‌ها حاکی از آن است که از مجموع ۹۶ پاسخ‌دهنده، حدود ۵۱ درصد از افراد پاسخگو را مرد و ۴۹ درصد آن را زن تشکیل می‌دهد، همچنین به لحاظ توزیع پاسخ‌دهنده‌گان براساس مقطع تحصیلی، ۴۳ درصد دارای مدرک کارشناسی، ۴۹ درصد دارای مدرک کارشناسی ارشد و ۸ درصد دارای مدرک دکتری بودند. از نظر گروه سنی نیز، ۷۷ درصد در گروه سنی کمتر از ۴۰ سال و ۲۳ درصد در گروه سنی بیشتر از ۴۱ سال قرار داشتند. همبستگی بین متغیرهای پژوهش در جدول (۲) ارائه شده است. همان گونه که در جدول مشاهده می‌شود، ضریب همبستگی بین متغیرهای پژوهشی مثبت و معنی‌دار است.

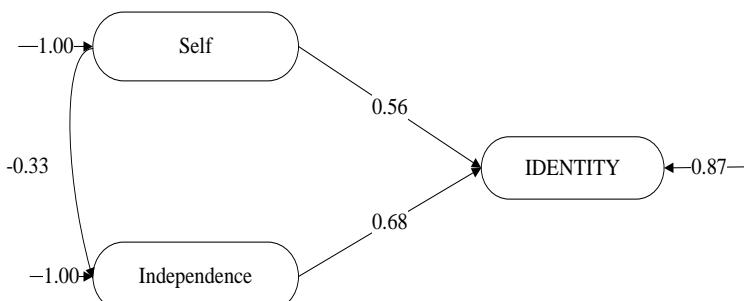
جدول ۲: همبستگی بین متغیرهای پژوهش

1- Sphericity
2- Reliability

		Self	Independence	IDENTITY
Self	Pearson Correlation	1	0/098	.792(**)
	Sig. (2-tailed)	0	0.166	.000
	N	96	96	96
Independence	Pearson Correlation	0/098	1	.816(**)
	Sig. (2-tailed)	0.166	0	.000
	N	96	96	96
IDENTITY	Pearson Correlation	.792(**)	.816(**)	1
	Sig. (2-tailed)	.000	.000	0
	N	96	96	96

** Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

متغیر خودبادی با واژه Self، استقلال فرهنگی با واژه Independence و هویت با واژه IDENTITY در جدول (۲) و شکل (۲) نشان داده شده‌اند. شکل (۲) معنی‌داری ارتباط بین متغیرها را نشان می‌دهد.

Chi-square=62.74, df=25, P-value=0.0000, RMSEA=0.057

شکل ۲: مدلسازی معادلات ساختاری (ضرایب استاندارد)

در راستای تأیید مدل اندازه‌گیری، مقدار χ^2 می‌بایست کم، نسبت χ^2/df به درجه آزادی^۱ کوچکتر از ^۲RMSEA، ^۳GFI و نیز ^۴AGFA بزرگتر از ^{۰.۹۰}% باشند

1- Degree of Freedom

2- Root Mean Square Error of Approximation

3- Goodness of Fit Index

4- Adjusted Goodness of Fit Index

تبيين مدل خروج از بحران هويت در تيمهای مجازی بر اساس ديدگاه امام خميني(ره)

(همن، ۱۳۸۴). در اين صورت می‌توان نتیجه گرفت که مدل برآيش بسيار مناسبی دارد. همچنين مقادير آنیز اگر بزرگتر از ۲ و يا کوچکتر از -۲ باشند، در سطح اطمینان ۹۹٪ روابط بين متغيرهاي پژوهش معنی دار خواهند بود.

به منظور شناخت هر چه بهتر روابط علی و چگونگی تأثير گذاري خودباوري و استقلال فرهنگي بر هويت، تحليل مسیر با استفاده از الگوي معادلات ساختاري صورت گرفت. يافته‌های اين پژوهش، مؤيد نتایج و يافته‌های تحليل مسیر در الگوي ساختاري مربوط به فرضيه‌های پژوهش است. همانطور که در خروجي نرم‌افزار از تخمين‌های استاندارد (شکل ۲) و نيز اعداد معنی‌داری مربوط به تحليل مسیر در فرضيه‌های پژوهش (جدول ۳) مشاهده می‌شود، اندازه شاخص‌ها حاکی از برآيش مناسب الگو است و مقدار کاي دو بر درجه آزادی برابر با ۲/۵ و کوچکتر از مقدار مجاز، مقدار RMSEA برابر با ۰/۰۵۷ و کوچکتر از ۰/۰۸ است. رابطه‌ها و كميتهای آنیز نشانگر رابطه معنی‌دار بین خودباوري و هويت ($\lambda = 0/56$, $\lambda = 0/21$) و استقلال فرهنگي و هويت ($\lambda = 0/85$, $\lambda = 0/688$) می‌باشد. مجموع اين نتایج مطابق با جدول (۳) ييانگر معنی داری روابط بين متغيرهاي اين تحقيق و تأييد فرضيات ۱ و ۲ می‌باشد.

جدول ۳: ضرایب تأثیرخودباوري و استقلال فرهنگي بر هويت

معنی داری	T	ضریب مسیرها	مسیر فرضیه‌ها	
معنی دار	۰/۲۱	۰/۰۵۶	هويت	خودباوري
معنی دار	۰/۰۸۵	۰/۰۶۸	هويت	استقلال
$.0/91$, GFI = ۰/۹۷, CFI = ۰/۰۵۷, RMSEA = ۰/۰۵, X2/df = ۲۵, df = ۶۲/۷۴X2 =				فرهنگي

نتیجه‌گیری

نفوذ فناوري ارتباطات و اطلاعات در حوزه افراد ، سازمان‌ها و ظهور تيم‌های مجازی با کم رنگ ساختن قدرت منابع کسب هويت و نسي کردن آنها، هويت‌سازی و هويت‌يابی به شيوه ستى را بسيار دشوار ساخته است. افراد در اين گونه تيم‌ها ديگر نمى‌توانند به صورت معنادار و پايداري با يكديگر ارتباط برقرار نمايند. بحران هويت زندگی اجتماعی انسان‌ها را دچار اختلال نموده است

و افراد و گروه‌ها ناچارند بحران ایجاد شده را به نحوی حل کرده و پشت سر بگذارند. بازسازی هویت یکی از مواردی است که در چنین شرایطی می‌بایست مورد توجه قرار گیرد. بازسازی هویت در سه سطح خود، خود و گروه و بین گروهی می‌تواند مورد توجه قرار گیرد. در این مقاله با استفاده از رهنمودهای امام خمینی(ره) سعی شد تا مدلی ارائه شود تا بر اساس آن بتوان برای پاسخ به بحران هویت پیش آمده در تیم‌های مجازی راهکاری مناسبی ارائه کرد. براین اساس، دو عامل خودباوری و استقلال فرهنگی به عنوان فاکتورهای شکل‌دهنده به هویت فرد و به عنوان عوامل بحران‌زا در تیم‌های مجازی که فاقد ارتباطات رو در رو هستند، مطابق با دیدگاه‌های امام خمینی(ره) مطرح شده و مورد سنجش قرار گرفت. آزمون فرضیات تحقیق با استفاده از مدل معادلات ساختاری موید معنی‌داری روابط تبیین شده در مدل مفروض مطابق با دیدگاه‌های بنیانگذار جمهوری اسلامی در این زمینه می‌باشد. نتایج این تحقیق نشان داد افرادی که دارای خودباوری بالایی هستند می‌توانند دارای هویت محکم‌تری نیز باشند. از این رو یکی از عوامل خروج از بحران هویت، افزایش خودباوری افراد است. این نتیجه در بیانات امام خمینی(ره) به صورت تأکید بر خودشناسی هویتی افراد در جامعه که نتیجه آن خودباوری و اتکاء به نفس و در نتیجه عدم خودباختگی هویتی است، خلاصه شده است. از سوی دیگر نتایج این پژوهش، بر تأثیر مثبت استقلال فرهنگی بر هویت دلالت دارد و می‌توان بر اساس رهنمودهای امام راحل نتیجه گیری کرد که استقلال فرهنگی نیز یکی دیگر از عوامل مهم برای خروج از بحران هویت است، بعبارت دیگر، بحران‌زدایی از هویت با استفاده از این عامل عبارت است از: زدودن وابستگی فرهنگی و تلاش در جهت استقلال فرهنگی و طرد عناصر ناهمخوان سایر فرهنگ‌ها از ساختار هویتی سازمانی. این پژوهش، همچون سایر پژوهش‌ها با محدودیت‌هایی مواجه بود، یکی از این محدودیت‌ها، کمبود منابع پژوهشی در حوزه تحت بررسی بویژه با رویکرد اسلامی به هنگام تطبیق یافته‌ها و نتایج بود. محدودیت دیگر، نمونه این پژوهش می‌باشد که بدون شک نمی‌تواند معرف کلیه سازمان‌های دولتی و خصوصی فعال در حوزه فناوری اطلاعات و ارتباطات باشد و از این رو نتایج این تحقیق بطور کامل تعمیم‌پذیر نیست. بر این اساس پیشنهاد می‌شود محققان در پژوهش‌های آینده، به شناسایی عوامل خروج از بحران هویت اولًا در سایر انواع سازمان‌های بخش

تبيين مدل خروج از بحران هويت در تيمهای مجازی بر اساس ديدگاه امام خميني(ره) ■

دولتی و خصوصی و ثانیاً با استناد و تأکید بیشتر بر آموزه‌های قرآن کریم، سیره ائمه و دیدگاه های حضرت امام خمینی(ره) اقدام نمایند.

فهرست منابع

- اسفتداری، خلیل (۱۳۸۵)، استقلال و خودبادری در اندیشه امام خمینی(ره). روزنامه رسالت، ص ۱۶.
- خودبادری و خودکفایی از دیدگاه امام خمینی (۱۳۸۱)، موسسه تنظیم و نشر آثار حضرت امام خمینی(ره)، چاپ اول.
- سرمد، زهره؛ بازرگان عباس و الهه حجازی (۱۳۷۹)، روش‌های تحقیق در علوم رفتاری، تهران: مؤسسه انتشارات آکادمی.
- شیخ‌نوری، محمد امیر (۱۳۸۶)، مهندسی فرهنگی، راهکار مقابله با تهاجم فرهنگی، ماهنامه زمانه، شماره ۵۸.
- گل محمدی، احمد (۱۳۸۶)، جهانی شدن، فرهنگ، هویت، تهران: نشر نی.
- لطیفی، محمود (۱۳۸۸)، خودباختگی و خودبادری از دیدگاه امام خمینی، ص ۲۲.
- منصوری، خلیل (۱۳۹۰)، قرآن و استقلال فرهنگی.
- موسوی خمینی، روح الله (۱۳۷۹)، تحریر الوسیله، قم: مؤسسه مطبوعات دارالعلم، چاپ ۱۴.
- موسوی خمینی، روح الله (۱۳۷۸)، صحیفه نور، تهران: مؤسسه نشر آثار امام خمینی، چاپ ۹.
- موسوی خمینی، روح الله (۱۳۶۹). صحیفه نور، تهران: سازمان مدارک علمی و فرهنگی انقلاب اسلامی، چاپ ۲.
- موسوی خمینی، روح الله (۱۳۸۵)، صحیفه نور، تهران: مؤسسه نشر آثار امام خمینی، چاپ و نشر عروج، چاپ ۱۰.
- موسوی خمینی، روح الله (۱۳۶۹)، صحیفه نور، تهران: مؤسسه نشر آثار امام خمینی، چاپ ۱۳.
- موسوی خمینی، روح الله (۱۳۷۲). صحیفه نور، تهران: مؤسسه نشر آثار امام خمینی، چاپ ۱۵.
- هومن، حیدرعلی (۱۳۸۴)، مدل‌بایی معادلات ساختاری با کاربرد نرم‌افزار لیزرل. تهران: انتشارات سمت.

- Foucault, Michel (1986), *Of Other Spaces*, Diacritics, 16, 22-27.
- Giddens, A. (1991), *Modernity and Self-Identity*, Cambridge: Polity Press.
- Goffman (1959), *The Presentation of self in every day life*, Oxford Advanced Press.
- Harvey, Micheal; Milord, M. Noveicevic & Gary, Garrison (2004), Challenges to Staffing Global Virtual Team, *Human Resource Management Review*, 14, 275-294.
- Haslam, S. Alexander (2001), *Psychology in Organizations* (The Social Identity Approach), SAGE Publication, London.
- Jenkins, Richard (2000), *Social Identity 2rd*, Taylor and fancies group.
- Reicher, S. (2004), *The context of social identity*: Domination, resistance, and change, Political Psychology, 25, 921–945.

Tajfel, H. & Turner, J. (1985), **The social identity theory of intergroup behavior**. In S. Worchel and W. Austin (eds.), *Psychology of Intergroup Relations*, 2: 7-24, Chicago: Nelson-Hall.

Tajfel, H. & Turner, J. C. (1986), **The social identity theory of intergroup behavior**. *Psychology of intergroup relations* (2nd edn), pp. 7-24, Chicago: Nelson-Hall.

Turner, C. John (1999), **Some Current Issue in research on Social Identity and Self – Social Identity Context Commitment Content**, Blackwell Publishers, London, PP. 6-8.

Turner, C. John (1999), **Some Current Issue in research on Social Identity and Self – Social Identity Context Commitment Content**, Blackwell Publishers, London, PP. 6-8.

<http://www.ketab.ir/Publisherview.aspx?Publisherid1366.Noory.1386>

